

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΥΡΤΣΙΛ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

Στις 11 Δεκεμβρίου 1947, οί παλαιοί μαθηταί τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Συκουτρῆ καί μέλη τοῦ « Φιλολογικοῦ Κύκλου » ποῦ εἶχε ιδρύσει ὡς Ὑφηγητής τοῦ Πανεπιστημίου, ὀργάνωσαν στόν « Παρνασσό », τιμώντας τή μνήμη του, μιάν ἐπιμνημόσυνη συγκέντρωση, γιά τά δέκα χρόνια ἀπό τό θάνατό του (21. 9. 37 — 21. 9. 47). Στό Φιλολογικό αὐτό Μνημόσυνο, ἔκαμε μιὰ σύντομη εἰσήγηση, ἀπό μέρος τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου Συκουτρῆ, ὁ κ. Νάσος Δετζώρτζης, καί μίλησαν γιά τήν προσωπικότητά του, τήν παρουσία του στήν πνευματική ζωή τοῦ Ἔθνους καί τό ἔργο του, ὁ τέως Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου κ. Παναγιώτης Κανελλόπουλος καί ὁ Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἰωάννης Θεοδορακόπουλος.

Ἡ « Νέα Ἔστια », ποῦ μετέσχε πρῖν ἀπό δέκα χρόνια στό πνευματικό αὐτό πένθος δημοσιεύοντας (τόμος ΚΓ', τεῦχος 272, 15 Ἀπριλίου 1938) τίς ὁμιλίες ποῦ ἔκαμαν στό πρῶτο Φιλολογικό Μνημόσυνο τοῦ Ἰωάννου Συκουτρῆ ὁ Ἀντιπρόεδρος τότε τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Δημ. Σ. Μπαλάνος, ὁ Ἀκαδημαϊκός καί Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου κ. Σωκρ. Β. Κουγέας καί ὁ Καθηγητής τότε τοῦ Πανεπιστημίου κ. Κωνσταντῖνος Τσάτσος, αἰσθάνεται χρέος της νά τιμήσει καί πάλι τή μνήμη του στά δέκα χρόνια ἀπό τό θάνατό του, παρουσιάζοντας στίς σελίδες της ὅσα εἰπώθηκαν καί στό δεύτερο Φιλολογικό του Μνημόσυνο ἀπό τό βῆμα τοῦ « Παρνασσού ».

Ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ »

Ἡ ΕΙΣΗΓΗΣΗ

Κυρίες καί Κύριοι,

Μέ βαθύτατη συγκίνηση, μέ έντονώτατη τή συναίσθηση τοῦ ἐπισήμου τῆς ὥρας, καί μέ ἀπόλυτη συνείδηση τῆς δυσανάλογης τιμῆς ποῦ μοῦ προσγίνεται, ἀνοίγω σήμερα τήν ἐπιμνημόσυνη αὐτή συγκέντρωση, ἐντολοδόχος τῶν ὀργανωτῶν της καί συνθιασωτῶν μου τοῦ « Φιλολογικοῦ Κύκλου » τοῦ Ἰωάννου Συκουτρῆ, καί ἀνακαλῶ πρῶτος στή μνήμη σας τήν ἱερή Σκιά τοῦ Διδασκάλου μας, τοῦ Ἀνθρώπου, ὅπως μοῦ δόθηκε καί ἄλλοτε ἡ εὐκαιρία νά πῶ, ποῦ ὑπῆρξε γιά μᾶς, στή σύντομη θητεία μας κοντά του ποῦ τόσον ἀδόκητα τήν ἔκοψε ἀλλά δέν τήν κατέλυσε ὁ θάνατος, « καί Διδάσκαλος, καί Φίλος, καί ζωντανό μοναδικότατο Πρότυπο, — πρότυπο Ἡθους, πρότυπο Ἀρετῆς, πρότυπο Ἀνδρισμοῦ ».

Παρουσία μοναδική καί ἀνεπανάληπτή στή πρόσφατη ζωή τοῦ Ἔθνους, ὄχι μόνο μέ τήν εὐρύτητα τῆς διανοίας του, τή σοφία του, τήν πολυμέρειά του, ἀλλά καί μέ τήν έντονη ζωή του, τό θερμό πάθος ποῦ ἐδόνηζε κάθε του ἐκδήλωση, τή φλόγα τῆς

καρδιάς του, καί προπάντων μέ τό ἀδέκαστο, τό ἀδαμάντινο ἦθος του, ποῦ ποτέ δέν ἐθήτευσε στή σκοπιμότητα ἢ τήν εὐκολή ἐπιδίωξη τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιτυχίας καί δέν ἔκυψε σέ συμβιβασμούς, καί τήν ἀληθινά — μέ τήν ἔννοια ποῦ ὁ ἴδιος ἔδινε στήν ἐκφραση — ἡρωϊκή ψυχή του, ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς ὑπῆρξε στή ζωή τοῦ Ἔθνους ὄχι μόνο, ὅπως εἶπα, μοναδική καί ἀνεπανάληπτη παρουσία πνευματική, ἀλλά — καί τό κυριότερο — μοναδική, καί ἀνεπανάληπτη, καί ἀναντικατάστατη, παρουσία ἠθική.

Δέκα χρόνια ἔχουν περάσει ἀπό ἐκεῖνον τό Σεπτέμβρη τοῦ 1937, ὅπου, ἐνώ ἐμαίνετο γύρω του ἡ ἀδικότερη ἐπίθεση ποῦ ὀργάνωσε ποτέ ἡ ἐμπάθεια καί ὁ φθόνος, — Ἐκεῖνος, ὁ μόνος μέ τήν πλησμονή τῆς μέσα ζωῆς του, ὕστερ' ἀπό μιὰ μοναχικήν ἀνάβαση στόν δύσβατο Ἀκροκόρινθο, συνάντησε τό θάνατο, καί τόν δέχτηκε, πλούσιος ἀπ' ὅσα εἶχε σκορπίσει ἀφειδώλευτα γύρω του, σάν ὠραῖο ἐπιστέγασμα καί σά σφραγίδα γνησιότητος τῆς ἡρωϊκῆς ζωῆς του. Ἐνα

δεκατετράστιχο τοῦ Ἀγγελου Σικελιανού, δπου, συνδονούμενη ἡ ψυχὴ τοῦ Ποιητῆ μετὴ μεγάλην ἐκείνην Ὡρα, δίνει τὸ νόημα

αὐτοῦ τοῦ θανάτου, — δίνει σὰν πολύτιμο σφραγιδὸλιθο στὸ χρυσοῦ δαχτυλίδι τῆς Τέχνης τὸ τέλος τοῦ Ἰωάννου Σουκουτρῆ:

Στὸ μυστικὸν ἀνήφορο, τὸν ὕστερο πὸν ἐπῆρες,
ψηλὰ στὸν Ἀκροκόρινθο, νὰ ξάστραψαν μπροστά σου,
ὡς τὴν κορυφὴ τῆς Ἀσκήσης, σὰ νᾶταν μιά, οἱ τρεῖς Μοῖρες;
Ἄ, πῶς ἐχτύπασε δυνατὰ τὴν ὥρ' αὐτὴ ἢ καρδιά σου!

Κάτου στὸν κάμπο, ταπεινὲς φωνές, πικρὲς καὶ στεῖρες,
στὴ χλαλὴ τους ἔσμιγαν, ἀνόσια, τ' ὄνομά Σου.
Ἀπάνω ἐκεῖ, σὰ νᾶνοιγαν οἱ αἰώνιες τοῦ Πηγᾶσου
φτεροῦγες, τοῦ ἄνεμου γλυκὰ πῶς ἐπαιζαν οἱ λύρες!

Κι' ἄ, πῶς θὰ νᾶταν δυνατὸ, σὰ γύριζες καὶ πάλι
στὸν ὄγλο, γιὰ τὴν ἄνιση πὸν σὲ καρτέρας πάλι,
ὄλο σου τὸ αἷμα μονομιὰ ἔσπισω νὰ μὴ φύγει

μὲ τὴν ἱερὴ πὸν σιθῆρεψε πλατωνικὴ μανία, —
βαθιά, πρὸς τὴν ἀπόκρυφη τοῦ Ἡράκλειτου Ἀρμονία
πὸν, ἀπάνω κι' ἀπ' τὸ θάνατο, τὴν ἀφουγκρῶνται οἱ Λίγοι;

Δέκα χρόνια ἔχουν περάσει, πὸν ἢ πικρότερη ἀπουσία ἐστέρησε ἐμᾶς ἀπὸ τὸν ὄδηγό μας στοὺς ἀναβαθμοὺς τοῦ δέοντος πὸν ἐνσάρκωνε, — τοὺς νέους πὸν ἔρχονται ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Παραδείγματός του, — τὸ Πνεῦμα ἀπὸ ἕναν ἀπὸ τοὺς γνησιότερους φορεῖς καὶ ἐργάτες του, — καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἕναν Κορυφαῖο ἀπ' τοὺς λίγους τῆς Κορυφαίους. Μὰ ἢ πικρότατη αὐτὴ ἀπουσία δὲν κατέλυσε τὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννου Σουκουτρῆ. Τὸ κυριότερο ἔργο του, ἢ πλαστουργία ψυχῶν, ἔσπειρε σὲ πολλὰ γόνιμα ἐδάφη τὸ σπέρμα του, καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἀνδρικῆς του ψυχῆς σὲ πολλοὺς μένει πάντα ὀλοζώντανο, — ἀκατάλυτο κριτήριο καὶ συμπαραστάτης σὲ κάθε ὥρα διαγνώμης. Τὸ ἄλλο του ἔργο, ὃ δγκος ὃ δυσανάλογος τῆς πνευματικῆς ἐργασίας του, θὰ μείνει γιὰ πάντα ἀπόκτημα τοῦ Ἔθνους. Καὶ εἶμαι ἰδιαιτέρως εὐτυχῆς σήμερα, στὴν ἐπίσημη αὐτὴ συγκέντρωση, πὸν εἶμαι σὲ θέση νὰ ἀναγγείλω, ὡς οὐσιωδέστατο στοιχεῖο τοῦ Φιλολογικοῦ αὐτοῦ Μνημοσύνου, ὃτι ἕνας ὀγκῶδης τόμος μετὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν γενικότερου ἐνδιαφέροντος ἔργων του, πὸν δὲ στάθηκε δυνατὸν, ἀπὸ λόγους τεχνικούς,

νὰ δεῖ φέτος τὸ φῶς στὰ δέκα χρόνια τοῦ θανάτου του, εἶναι πιά ἔτοιμος, καὶ ὃτι γνωστὸς ἐκδοτικὸς οἶκος τῶν Ἀθηνῶν ἀνέλαβε τὴν ἐκδοσὴ του.

Καταλείπω τώρα τὸ βῆμα γιὰ νὰ μιλήσουν γιὰ τὸν Ἰωάννη Σουκουτρῆ, νὰ ἀναπλάσουν ἐνώπιόν σας τὴ σημασία τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς του προσωπικότητας, καὶ νὰ ἐξάρουν τὸ δίδαγμα πὸν ἀνακύπτει ἀπὸ τὸ Παράδειγμα καὶ τὸ Ἔργο του, δυὸ ἀξιοὶ Ἐταῖροι του καὶ στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ στὴν Πνευματικὴ Ζωὴ τοῦ Ἔθνους, ὃ τέως Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου κύριος Παναγιώτης Κανελλόπουλος καὶ ὃ Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου κύριος Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος. Τοὺς ἐκφράζω δημοσίᾳ τὴν εὐγνωμοσύνη τοῦ ὀμίλου μας πὸν ἠθέλησαν νὰ τιμήσουν μαζί μας τὴ μνήμη τοῦ Ἰωάννου Σουκουτρῆ. Ἄς ἐπιτραπεῖ μόνο ἀκόμη, καὶ ὡς ἐκδήλωση τιμῆς πρὸς τὴ Σκιά τοῦ Διδασκάλου μας, καὶ ὡς ἐκδήλωση τιμῆς πρὸς μιὰν ἄλλη ἱερώτατη Σκιά τῶν Ἑλλήνων, νὰ προταχθοῦν οἱ στίχοι πὸν ἀφιέρωσε ὃ μεγάλος μας Κωστής Παλαμᾶς στὸν Ἰωάννη Σουκουτρῆ, ὃταν ὃ θάνατος τὸν πῆρε πάνω στὸ ἄνθος τῆς ζωῆς του:

Τοῦ Ἀρχαίου τοῦ Λόγου φώτιζες τέλεια τὴν τρανοσύνη
μὲ τὴ δικὴ σου τὴν καρδιά καὶ τὴ νοημοσύνη.
Καὶ μετὸν Λόγου ρύθμιζες συχνὰ τὴν ὀμορφάδα
τὴ γλώσσα πὸν καὶ ἀρχαία καὶ νέα, πάντα εἶναι, ζεῖ, ἢ Ἑλλάδα.

Ὅμως, πῶς ἦρθε ξαφνικά τῆς νιότης σου τῆ χάρη
Χάρος νὰ σβῆσει, σὰν ψαλμοῦ λειτουργικὸ τροπάρι!
Πῶς εἶναι κρίματα, πὺν δὲ μπορεῖ νὰ τὰ πιστέψει
κανεῖς, νὰ τὰ συλλογιστεῖ καὶ νὰ τὰ μνημονέψει!

Ἄλλὰ κι' ἂν χάθηκε ὁ ψαλμός, πάντα ἄσβηστος ἀκόμα
κι' ἄλιωτος μένει, σὰ νὰ βγαίνει ἀπ' τὸ δικό σου στόμα!
Καὶ μὲ τ' ἀρχαῖα τὰ γράμματα καὶ μὲ τὰ νέα τὰ λόγια,
σοῦ πρέποννε δοξάσματα λαϊκὰ καὶ μοιρολόγια!

ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ

ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς ἦταν γιὰ τὸ μαθητὴ του ὁ δάσκαλος, ὁ φίλος καὶ ὁ ἄνθρωπος. Θάπρεπε νὰ ναι ἄρκετὸ ἂν ἔλεγα πῶς ἦταν ὁ δάσκαλος. Στὴν ἔννοια τοῦ δασκάλου, τοῦ ἀληθινοῦ καὶ γνήσιου, ὑπάρχει καὶ ὁ φίλος, ὑπάρχει κι' ὁ ἄνθρωπος. Στὴν πραγματικότητα, ὅμως, ἔγινε ὁ δάσκαλος ἐπάγγελμα, — καμιά φορά κι' ὁ φίλος, — κι' ἔτσι εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσω ὅτι ὁ Συκουτρῆς ἦταν καὶ τὰ τρία μαζί, μ' ἄλλα λόγια δὲν εἶχε ἐπάγγελμα, ἦταν ἀπὸ τοὺς σπάνιους καὶ περιεργούς ἐκείνους ἀνθρώπους πὺν δὲν σταδιοδρομοῦν, γιὰτὶ ὁ ἑαυτὸς μας, ὅταν εἶναι ὀλόκληρος σὲ καθετὶ πὺν κάνουμε, δὲν σταδιοδρομεῖ, ἀλλὰ ὑπάρχει, δίνεται, καί, ἀντὶ νὰ «προοδεύει» (στὴ συμβατικὴ ἔννοια τοῦ δρου), ἐξαντλεῖται. Ἔτσι, ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς δόθηκε κι' ἐξαντλήθηκε, δηλαδὴ θυσιάστηκε. Ὁ δάσκαλος, ὁ ἀληθινὸς καὶ γνήσιος, ὅσο πὺν πλούσιο κι' ἀνεξάντλητο εἶναι τὸ πνεῦμα του, τόσο πὺν εὐκόλα ἐξαντλεῖται ὡς ψυχὴ καὶ ὡς σῶμα. Γι' αὐτὸ λέω πῶς ὁ Συκουτρῆς θυσιάστηκε. Ὁ ἀληθινὸς δάσκαλος εἶναι μάρτυς. Ὁ Συκουτρῆς ἐμαρτύρησε.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἀγάπησε. Ἄν τοῦ μαρτυρίου ἢ ἐξωτερικὴ φάση εἶναι ἡ Σταύρωση, ἢ ἐσωτερικὴ οὐσία του εἶναι ἡ Ἀγάπη. Ὁποῖος ἀγαπάει στ' ἀλήθεια, εἶναι ὡς ἓνα σημεῖο μάρτυς. Ὁ Συκουτρῆς ἀγάπησε ἀληθινὰ καὶ μὲ μιά βαθιὰ ἱστορικὴ εὐθύνη τὴ γενεὰ πὺν τάχθηκε νὰ διαπαιδαγωγῆσει, δηλαδὴ τοὺς νέους τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ τὴ νεότητα ὡς μορφή ζωῆς πέρ' ἀπὸ κάθε παροδικὸ σταθμὸ τοῦ χρόνου, ἀγάπησε βαθιὰ τὸ ἔργο του, ἀγάπησε τὴ μοῖρα τῆς γῆς του καὶ τὴν πορεία τοῦ ἔθνους του.

Ὁ ἄνθρωπος πὺν ἀγάπησε βαθιὰ, ἦταν ἐπόμενο νὰ μισηθεῖ. Ἄς ἀντιστρέψω μιά προηγούμενη φράση μου. Ἄν τοῦ μαρτυρίου ἢ ἐσωτερικὴ οὐσία εἶναι ἡ Ἀγάπη, ἢ ἐξω-

τερικὴ φάση του εἶναι ἡ Σταύρωση. Ὅλοι ὅσοι ἀγάπησαν πολὺ, — εἴτε ἓνα συγκεκριμένο πρόσωπο, εἴτε τὸ σύνολο, κάνοντάς το κι' αὐτὸ μὲ τὴν ἀγάπη τους ἀπὸ καὶ συγκεκριμένο, — βρέθηκαν σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ περιβάλλον. Ἔτσι κι' ὁ Συκουτρῆς. Τὸν ἐφθόνησαν ὅσοι εἶναι ἀνίκανοι ν' ἀγαποῦν. Τὸν ἐμίσησαν οἱ στείροι. Τὸν ἐσυκοφάντησαν οἱ ἐπαγγελματίες. Τὸν ἐσταύρωσαν οἱ μισθοφόροι. Ὁ Ἐδουάρδος Λῶρενς λέει: «Γιὰ νὰ παρατηρήσεις τὸν κόσμο, καμιά σκοπιὰ δὲν εἶναι ψηλότερη ἀπὸ ἓνα σταυρὸ». Κάτι ξέρουν οἱ μισθοφόροι. Σὲ βοηθοῦν γιὰ νὰ ἴδεις καλύτερα τὸν κόσμο. Καὶ γιὰ νὰ τὸν ἀγαπήσεις ἀκόμα περισσότερο.

Τί ζήτησε νὰ κάμει ὡς δάσκαλος ὁ Συκουτρῆς; Ζήτησε, βέβαια, νὰ διδάξει στοὺς νέους κλασικὴ φιλολογία, τὸ Ἑλληνικὸ γράμμα, τὸν Ἑλληνικὸ λόγο. Ζήτησε, ἐπίσης, νὰ συνδυάσει τὴν κλασικὴ Ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ μὲ νεώτερα γράμματα, νεοελληνικά ἢ ξένα, μὲ τὸ νεώτερο λόγο. Ἔτσι, προσπάθησε νὰ σώσει τὸν ἀρχαῖο λόγο ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴ ἀπομόνωσή του, τὴν ἀπομόνωση πὺν κανένας ἀληθινὸς λόγος δὲν τὴν ἀνέχεται καὶ πὺν μόνο τὰ στενὰ μυαλά τῶν ἐπαγγελματιῶν δασκάλων τὴν ἐπιβάλλουν στὸ δύσμοιρο τὸ λόγο πὺν ἔπεσε στὰ χέρια τους κι' εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ γίνει μιά βιοποριστικὴ «διδασκτεὰ ὕλη». Κι' ὁ Συκουτρῆς δὲν ἀρκέστηκε κὰν νὰ δείξει πῶς γίνεται ἡ δημιουργικὴ συναναστροφή τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ λόγου μὲ τὸ νεοελληνικὸ καὶ μὲ τὸ νεώτερο εὐρωπαϊκὸ λόγο. Ὁ Συκουτρῆς ξεπέρασε κι' αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ τοῦ καλοῦ ὁδηγοῦ μὲς στοὺς ἀτέλειωτους δρόμους πὺν ἔχει διανύσει ὁ λόγος. Ὁ Συκουτρῆς ζήτησε ν' ἀνοίξει δρόμους μέσα στὴ συνείδηση τῶν μαθητῶν του, κάνοντας τὴ φιλολογία ἐκεῖνο πὺν ἡ ἴδια θέλει νὰ ναι, κάνοντάς τὴν ἀνθρωπιστικὴ παιδεία. Ὁ